

Sygn. akt II CSK 503/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa J. R.
przeciwko O. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
o wydanie i zapłatę,
oraz w sprawie z powództwa J. R.
przeciwko E. Spółce Akcyjnej z siedzibą w P.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 28 lipca 2017 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 8 kwietnia 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddała skargę kasacyjną,

**2) nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego
na rzecz pozwanych,**

**3) przyznaje ze środków Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego
w (...) na rzecz adwokat N. B. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta)
złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług
tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej
powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Powódka J. R. wniosła o zasądzenie od pozwanych: E. S.A. z siedzibą w P. oraz O. spółki z o.o. z siedzibą w P. kwoty 1 300 000 zł tytułem wynagrodzenia za korzystanie przez pozwanych w złej wierze bez tytułu prawnego w okresie od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 31 października 2011 r. z bliżej opisanej nieruchomości gruntowej położonej w K. przy ul. P., objętej księgą wieczystą nr (...). Domagała się także wydania nieruchomości, powołując się na wpis prawa własności w wymienionej wyżej księdze wieczystej.

Wyrokiem z dnia 4 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił powództwo windykacyjne, zasądził na rzecz powódki od pozwanej E. S.A. kwotę 73 911 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 5 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty i od pozwanej O. spółki z o.o. kwotę 117 496 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 5 grudnia 2014 r., oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Sąd ustalił, że J. R. była właścicielką nieruchomości o powierzchni 0,6275 ha, położonej w K. przy ul. P., oznaczonej jako działka 54/2, która została następnie, po korekcie jej powierzchni, podzielona na działkę nr 77 o powierzchni 0,2662 ha i działkę nr 78 o powierzchni 0,3613 ha. Powódka sprzedała działkę nr 78, zaś działkę nr 77, wówczas oznaczoną numerem 54/4, objęło w posiadanie na początku lat 70-tych ubiegłego wieku przedsiębiorstwo państwowe Zakład (...). Decyzją z dnia 27 października 1971 r. Urząd Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. orzekł o wywłaszczeniu na rzecz Państwa działki nr 54/4 o powierzchni 2662 m² z nieruchomości o powierzchni 0,6368 ha położonej we wsi i gromadzie K. przy ul. P., zapisanej w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Państwowe Biuro Notarialne, stanowiącej własność J. R., za odszkodowaniem za grunt i nasadzenia w kwocie 16 892 zł. Po rozpoznaniu odwołania J. R., Komisja Odwoławcza do Spraw Wywłaszczania przy Ministrze Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska decyzją z dnia 3 maja 1971 r. utrzymała w mocy decyzję organu pierwszej instancji co do wywłaszczenia, natomiast uchyliła ją do ponownego rozpoznania w części dotyczącej wysokości przyznanego odszkodowania. Decyzją z dnia 23 marca 1973 r., Komisja Odwoławcza do Spraw Wywłaszczania przy Ministrze Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska

utrzymała w mocy decyzję organu pierwszej instancji z dnia 7 czerwca 1972 r. wydaną po ponownym postępowaniu i orzekającą co do odszkodowania należnego J. R. za wywłaszczoną działkę. W księdze wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości zamieszczono jedynie wzmiankę o wszczęciu postępowania wywłaszczeniowego. Skarb Państwa oraz jego następcy prawni nie ujawnili się w niej jako właściciele nieruchomości. Wywłaszczona działka została zabudowana. Sąd pierwszej instancji ustalił, że w okresie objętym żądaniem powódki, pozwana E. S.A. władała nieruchomością od dnia 4 listopada 2001 r. do dnia 30 czerwca 2007 r., zaś pozwana O. spółka z o.o. od dnia 1 lipca 2007 r. do dnia 30 listopada 2011 r. Na podstawie opinii biegłego sądowego Sąd ustalił, że wynagrodzenie z tytułu korzystania z nieruchomości bez tytułu prawnego przez pozwane spółki wynosi odpowiednio 73 911 zł i 117 496 zł. Stwierdził następnie, że na podstawie art. 225 w zw. z art. 224 § 2 k.c., powódce należałoby się teoretycznie to wynagrodzenie, ale istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że poprzednicy prawni pozwanych spółek lub E. S.A. nabyli własność tej nieruchomości w drodze zasiedzenia, o której to kwestii Sąd Okręgowy nie mógł orzec w rozpoznawanej sprawie z uwagi na to, że postępowanie o zasiedzenie toczy się w trybie nieprocesowym przed sądem rejonowym miejsca położenia nieruchomości. Nie mogąc jednoznacznie ustalić stosunków własnościowych i przesłanek zastosowania art. 225 w zw. z art. 224 § 2 k.c., Sąd pierwszej instancji przyjął, że poprzednicy prawni pozwanych oraz pozwane spółki na skutek czynu niedozwolonego polegającego na zawłaszczeniu działki powódki korzystały z tej nieruchomości bez umowy z powódką jako tabularną jej właścicielką i na podstawie art. 415 k.c. zasądził na rzecz powódki od pozwanych wskazane wyżej kwoty tytułem odszkodowania.

Po rozpoznaniu apelacji powódki i obu pozwanych, Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 8 kwietnia 2015 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo o zapłatę wobec obu pozwanych spółek w całości, oddalił apelację powódki i orzekł o kosztach postępowania za obie instancje. Sąd drugiej instancji podniósł, że stosownie do ówczesnego brzmienia art. 30 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (jedn. tekst: Dz. U. z 1961 r. Nr 18, poz. 94 - dalej: „u.z.t.w.n.”) przejście prawa własności wywłaszczonej nieruchomości na Skarb Państwa następowało z dniem

uprawomocnienia się decyzji o wywłaszczeniu. Decyzja ta stanowiła podstawę ujawnienia zmian praw rzeczowych nią wywołanych w księdze wieczystej (art. 31 ustawy). Z ustaleń wynika, że taka prawomocna decyzja wywłaszczeniowa została wydana w stosunku do nieruchomości wskazanej w pozwie, co oznacza, że własność nieruchomości przeszła na Skarb Państwa, a powódce nie przysługują jakiegokolwiek roszczenia wywodzone z prawa własności. Nie ma przy tym znaczenia, czy powódce wypłacono odszkodowanie przewidziane w decyzji wywłaszczeniowej, a także czy Skarb Państwa ujawnił się w księdze wieczystej jako właściciel, bo wpis prawa własności nie ma charakteru konstytutywnego.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 321 § 1 w zw. z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz naruszenie art. 316 w zw. z art. 382 w zw. z art. 233 § 1 oraz art. 328 § 2 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ocenie skarżącej Sąd Apelacyjny dopuścił się naruszenia art. 321 § 1 w zw. z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. przez wadliwe uznanie, iż zasądzenie odszkodowania na innej niż wskazana przez powódkę podstawie prawnej (art. 415 k.c. zamiast przywołanego w pozwie art. 225 w zw. z art. 224 § 2 k.c.) stanowiło orzekanie ponad żądanie pozwu, podczas gdy przyjęcie przez Sąd Okręgowy innej kwalifikacji prawnej nie narusza art. 321 k.p.c., zaś na powodzie spoczywa wyłącznie obowiązek wskazania okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie. Z tym poglądem co do zasady należy się zgodzić (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2014 r., III CSK 220/10, niepubl.), problem w tym, że sformułowany w skardze zarzut jest oderwany od motywów rozstrzygnięcia, opartych na wskazanych przez Sąd Apelacyjny przepisach prawa materialnego (art. 30 i 31 u.z.t.w.n.), których wykładni i zastosowania skarżąca nie kwestionuje. Zarzut ten odnosi się do kwestii marginalnej w konfrontacji z przyczyną uwzględnienia apelacji pozwanych, poruszonej przez Sąd Apelacyjny z obowiązku odniesienia się do zarzutów apelacji pozwanych (art. 378 § 1 k.p.c.), a ponadto jest nieuzasadniony

okolicznościami sprawy. Powódka w sposób jednoznaczny dochodziła roszczenia windykacyjnego oraz roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie w złej wierze z nieruchomości bez tytułu prawnego, tak też określiła podstawę faktyczną i prawną swoich roszczeń, co ukierunkowało postępowanie dowodowe, zdeterminowało linię obrony pozwanych przed roszczeniami powódki, a także sposób wyliczenia przez biegłego sądowego wynagrodzenia objętego żądaniem. Powódka nie domagała się naprawienia szkody wyrządzonej w jej majątku czynem niedozwolonym, nie wskazała w pozwie faktów i dowodów pozwalających na ustalenie przesłanek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanych (zdarzenie szkodzące, bezprawność, wina, szkoda, adekwatny związek przyczynowy), różniących się w sposób znaczący od przesłanek konstruujących wynikające z prawa własności rzeczy roszczenia wyzuteego właściciela wobec nieuprawnionego posiadacza rzeczy.

Skarżąca zarzuciła także naruszenie art. 316 w zw. z art. 382 w zw. z art. 233 § 1 oraz art. 328 § 2 k.p.c. przez ograniczenie rozpoznania sprawy wyłącznie do zmiany ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego w przedmiocie przejścia na poprzednika prawnego pozwanych prawa własności spornej nieruchomości, a także kwestii podnoszonych przez pozwanych bez analizy i oceny materiału dowodowego oraz zarzutów powódki. Zarzut ten jest częściowo niedopuszczalny (w zakresie odnoszącym się do oceny dowodów - art. 398³ § 3 k.p.c.), a w pozostałej części nieuzasadniony. Sąd Apelacyjny poczynił zasadnicze dla losów powództwa ustalenie poddane ocenie prawnej (że powódka nie jest właścicielką nieruchomości wskazanej w pozwie wskutek wywłaszczenia) na podstawie przeprowadzonych przez Sąd Okręgowy i znajdujących się w aktach sprawy dowodów (decyzje wywłaszczeniowe), orzekł więc na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału (art. 382 k.p.c.), uwzględniając stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy przed Sądem drugiej instancji (art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.), a uzasadnienie zaskarżonego wyroku odpowiada wymogom przewidzianym w art. 328 § 2 k.p.c., pozwala na odtworzenie toku rozumowania Sądu oraz umożliwia poddanie orzeczenia kontroli kasacyjnej.

W tym stanie rzeczy orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.). Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego znajduje oparcie w art. 102 k.p.c. z uwagi na podeszły wiek, sytuację materialną i życiową powódki.

aj

r.g.